

संपादकीय..

वाचन संकल्प

महाराष्ट्र शासनाच्या उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या वतीने दिनांक २० डिसेंबर २०२४ च्या शासन परिपत्रकानुसार ‘वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा’ हा उपक्रम १ ते १५ जानेवारी या कालावधीत घेण्यात आला. शासन परिपत्रकानुसार हा उपक्रम आपल्या राज्यातील महाविद्यालये, सार्वजनिक वाचनालये व विद्यार्थीं या स्तरावर राबविण्यात आला. यात राज्यातील तरुणाई पुस्तक वाचनाकडे आकर्षित होण्यासाठी तसेच वाचन संस्कृती वाढवण्यासाठी हा उपक्रम अतिशय चांगला आहे. मात्र हे आधी व्हायला पाहिजे होते. सध्या बरीच वाचनालये वाचक वर्गाची वाट पाहत असताना दिसतात. तेव्हा विद्यार्थीं तसेच नागरिक वाचनालयाचे सभासद जरी असले तरी किमान आठवड्यातून दोन किंवा तीन वेळा आपल्या सवडीने वाचनालयात जावे, तर विद्यार्थ्यांनी नियमित आपल्या वेळेनुसार वाचनालयात गेले पाहिजे. असे जर झाले असते, तर आज शासनाला राज्यात वाचन संकल्प करावा लागला नसता. शासन परिपत्रक निर्गमित झाल्यानंतर वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा हा उपक्रम राबविण्यासाठी काही महाविद्यालयांतर्गत समिती स्थापन करण्यात आली. ग्रंथालयातील सेवकांच्या सहकाऱ्यानी हा उपक्रम राबविण्यासाठी ग्रंथालयाची साफसफाई करून त्यानंतर ग्रंथप्रदर्शनाचे आयोजित करण्यात आले. काही ठिकाणी वाचन कौशल्यावर मार्गदर्शन ठेवण्यात आले होते. त्यानंतर विद्यार्थ्यांची ग्रंथालयाला भेट, विद्यार्थीं लेखक परिसंवाद तसेच ग्रंथालयाच्या सभागृहात ग्रंथप्रदर्शन ठेवून त्यातील एका पुस्तकाचे किमान एक तास वाचन करणे असा सामूहिक उपक्रम सुद्धा राबविण्यात आला. त्याच्या मागील मूळ उद्देश एकच होता की विद्यार्थ्यांना वाचनाची आवड लागावी. जो तरुण सध्या वाचनापासून दुरावत चालला आहे तो दुरावा दूर करणे होय. त्यासाठी आता विद्यार्थ्यांनी स्वतः हून रोज वाचन केले पाहिजे. यातच त्यांचे खेरे हित आहे. वाचाल तरच आपण वाचू शकता ही आजची राज्यातील परिस्थिती आहे. त्यामुळे वाचनाकडे विद्यार्थीं तसेच नागरिकांनी दुर्लक्ष करू नये. वाचनाचा विचार करता वाचनामुळे आपले ज्ञान वाढते तसेच आपल्या ज्ञानात अधिक भर पडत असते. सन २०२५ च्या वाचन संकल्पाचा विचार करता हा संकल्प म्हणजे राज्यामध्ये वाचन संस्कृती वाढविणारा आहे. वाचन संकल्प महाराष्ट्र या उपक्रमाचा मूळ उद्देश्य विद्यार्थीं, शिक्षक आणि नागरिकांना वाचनाची सवय निर्माण व्हावी होय. यामुळे त्यांचा वैयक्तिक विकास होण्याला मदत होईल. तसेच त्यांच्या जीवनाला नवीन दिशा मिळू शकते. त्याचप्रमाणे वाचनाने ते प्रेरित होऊन त्यांचा आत्मविश्वास वाढवण्याला मदत होईल. यासाठी प्रत्येकांनी वाचलेच पाहिजे. तरच आपण वाचू शकतो. वाचनामुळे आपल्यात जाणीव-जागृती निर्माण होते. या उपक्रमामध्ये तरुण मुलाना पुस्तक वाचनाला प्रोत्साहन मिळण्यासाठी पुस्तकाचे सामूहिक वाचन, मुलांचे पुस्तक वाचन, वाचन कौशल्य सुधारण्यासाठी कार्यशाळा, मुलांनी एकमेकाना वाचन संवाद करणे, एखादे पुस्तक परीक्षण आणि पुस्तक वाचून त्याचे सारांश रूपाने कथन करणे असे विविध प्रकारे उपक्रम राबवण्यात आले. हेच उपक्रम मुलांना वाचनाची आवड निर्माण करीत असतात. तसेच वाचनाच्या संदर्भात विविध स्पर्धा आयोजित करण्यात येऊन २६ जानेवारी रोजी विजेत्या स्पर्धकाचा प्रमुख पाहुण्याच्या हस्ते सन्मान करण्यात येणार आहे. यामुळे सुद्धा विद्यार्थ्यांना वाचनाची अधिक गोडी निर्माण होण्याला मदत होणार आहे.

अलीकडच्या काळात मोबाईलच्या दुनियेत वावरणाऱ्या विशेषत: तरुणाईचा विचार करता त्यांनी पुस्तकांकडे अक्षरशः पाठ फिरवलेली दिसते. त्यामुळे हा उपक्रम नक्कीच विद्यार्थ्यांसाठी आनंददायी असून या उपक्रमामुळे पुस्तके वाचण्याकडे मुलांचा कल निर्माण होईल. तसेच वाचनाची आवड निर्माण झाल्याने ग्रंथालयात विद्यार्थी जावू लागतील. केवळ मोबाईलमुळे मुले पुस्तक वाचनाकडे दुर्लक्ष करतात. याचा परिणाम अलीकडच्या काळात जाड काचेतून डोळे फाळून बघण्याची वेळ काही मुलांवर आलेली दिसत आहे. हे राज्यातील तरुणाईसाठी घातक आहे. तेव्हा महाराष्ट्र शासनाच्या उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचा हा उपक्रम स्तुत्य म्हणावा लागेल. आता राज्यातील प्रत्येक मुलांच्या आई-बडिलांनी सुद्धा आपल्या मुलांना पुस्तक वाचनाकडे अधिक लक्ष देणे गरजेचे आहे. तसेच मुलांनी सुद्धा किमान अवांतर पुस्तकी वाचनाकडे दर दिवशी आपला अभ्यास करून अवांतर वाचन केले पाहिजे. यामुळे त्यांच्या अवांतर ज्ञानात वाढ होत असते. विशेष म्हणजे वाचन केल्यामुळे मनावरील ताणतणाव कमी होण्याला मदत होते. तसेच नियमित वाचनामुळे मुले वाचनाकडे आकर्षित होऊन वाईट मार्गालिजात नाहीत. आता जरी २०२५ या नवीन वर्षाचा पंधरवडा वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा साजरा केला तरी विद्यार्थ्यांनी प्रत्येक दिवशी काही तास मोबाईलरावांना बाजूला ठेवून किमान अर्धा तास पुस्तकाचे वाचन करावे. वाचनामुळे आपण वाचू शकतो हे प्रत्येक विद्यार्थ्यांनी लक्षात ठेवले पाहिजे. तेव्हा राज्यातील वाचन संस्कृतीला प्रोत्साहन देण्यासाठी ‘वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा’ हा उपक्रम राज्यात सुरू करण्यात आला आहे. त्यामुळे विद्यार्थी, शिक्षक, आणि नागरिक यांना वाचनाची अधिक गोडी वाटणार आहे असे जरी वाटत असले तरी शालेय अभ्यासक्रमात वाचनासाठी विद्यार्थ्यांना दर दिवशी वेळ द्यावा. म्हणजे राज्यातील वाचनालये बंद पडणार नाहीत. तेव्हा आपल्या उज्ज्वल भविष्यासाठी वाचन संस्कृती बळकट करण्यासाठी वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा राबवण्यात जरी आला तरी मी दररोज किमान अर्धा तास अवांतर वाचन करेन असा संकल्प विद्यार्थ्यांनी करायला हवा.

कृतिम लुक्ष्यमतेच्या अवकाशात

कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या अवकाशात अमेरिका आणि चीनसाठारेही तगडे देश आधीपासूनच स्थान राखून असताना पुढील सह महिन्यांमध्ये भारतही त्यात प्रवेश करत असल्याची बातमध्ये महत्वपूर्ण म्हणायला हवी. येणरे युग कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या असल्याचे एहाना सिद्ध झाले आहे. त्यामुळेच भारत उपलब्ध यंत्रणेच्या पायावर या अवकाशातील आपले इमले रचतात की नव्याने पायाभरणी करतो, हे बघावे लागेल. अमेरिका आणि चीनपाठोपाठ आता भारतही एआयच्ये क्षेत्रामध्ये पाऊल ठेवत असल्याची बातमी अनेकार्थानंतर महत्वपूर्ण म्हणावी लागेल. विशेषत: जगभर 'डिपसीक'चा बोलबाता असताना भारतीयांनी या बदलाचे महत्व आणिहोणरे परिणाम जाणून घेणे गरजेचे आहे. अर्थातच त्यासाठी पार्श्वभूमी जाणून घेणे गरजेचे आहे. गेल्या काही वर्षांमध्ये एआय अर्थात कृत्रिम बुद्धिमत्ता हा घटक सर्वसामान्याच्या आयुष्याशी जोडला गेला आहे. तो त्यांची अनेक कांडे सोपी, सुलभ करत असल्याने याची उपयुक्ता आणि आवश्यकता सर्वसामान्याना समजली आहे. दुसरीकडे याविषयीची भीतीही बघायला मिळते. अनेकांचे रोजगार जातील का, हा प्रश्नही वारंवार विचारला जातो. मात्र या भीतीपेटी आता चॅटजीपीटीचा वापर थांबणे शक्य नाही. याद्वारे आपल्याला अत्यंत सर्मर्पक उत्तरे मिळतात. केवळ माहितीच नव्हे तर जोडीला व्हीडिओ, ऑडिओ, प्रतिमा हे सगळेही मिळते. चॅटजीपीटीच्या या तंत्रज्ञानामागे लार्ज लैंचेज मॉडेल (एलएलएम) नामक तंत्रज्ञान वापरले जाते. यातील तांत्रिकतेकडे न बघता आगादी सोप्या भाषेत सांगायचे, तर माहिती पुरवण्याची मागणी नमूद करतो आणि त्यानुसार ते संबंधित माहिती पुरवते. मात्र चॅटजीपीटी वापरत असणाऱ्या एलएलएमकडून मिळालेल्या माहितीचे स्वरूप शब्द पुरवलेल्या मजकुराचे नसते, तर माणसाची नैसर्गिक भाषा अर्थात नैचरल लैंचेज प्रोसेसगा समजून घेण्याची क्षमता या अत्याधुनिक तंत्रज्ञानात असते. म्हणजेच एखाद्या माणसासालाच समजतो तसा त्याला विचारलेला प्रश्न समजतो आणि तसे समजून माणूस उत्तर देईल, तशा प्रकारे आपल्याजवळ असणाऱ्या माहितीच्या ढिगाऱ्यातून बिनचूक माहिती तसे समोर मांडतो. एलएलएमला हे महत्व असल्यामुळे तंत्रज्ञानातील नवीन टप्पा अर्थात जनरेटिव्ह एआय असे म्हणतात. नवीनपिंपी करण्याची क्षमता त्याला वेगळे महत्व देऊन जाते. थोडक्यात, आपण याला अल्गाउद्दिनचा जादूच दिवा म्हणू शकतो. असे हे ओपन एआयचे तंत्रज्ञान जगासमोरी आणल्यानंतर लोक अक्षरश: चाट पडले होते, कारण आपल्यासमोर असे काही येईल, याची कल्पनाही त्यानंतर केली नव्हती. पुढे याच धर्तीवर अल्फाबेट कंपनीचे जेमिनी फेसबुकच्या मेटा कंपनीचे लामा असे तंत्रज्ञान समोर आले त्यामुळे या क्षेत्रावर अमेरिकेचे मकेदार असल्याचे चिन्हांही स्पष्ट झाले. ते खरेही होते. या तंत्रज्ञानासाठी माहितीचे

The image is a vibrant, futuristic illustration. It features a central profile of a human head facing right. Inside the head, a large, bright blue circle contains the letters 'AI'. The interior of the head and the surrounding space are filled with glowing blue and orange energy fields and data streams. Below the head, a mechanical arm with a glowing blue and orange hand is visible, holding a small, glowing blue cube. The background consists of complex, glowing blue circuit board patterns and data streams, creating a high-tech, AI-themed atmosphere.

आपलापासून दिल्लीची मुक्तता भाजपाचे पुनरागमन

दिल्ली विधानसभा निवडणूक निकालाची मतमोजणी काल पार पडली आणि यात अपेक्षेप्रमाणे आप पक्षाचा म्हणजे आम आदमी पक्षाचा सुपडा साफ झाला. २७ वर्षांनंतर भाजपाचे सतेत पुनरागमन झाले आहे. याचे श्रेय अनेक घटकांना देता येईल. नंद्रं मोदी यांचा करिस्मा, त्यांचं मतदारांवर अजूनही असलेली जादू आणि आम आदर्म पक्षाची नकारात्मक मनोभूमिका यांचा वाटा त्यांच्या दारूण पराभवात मोठा आहे. यापूर्वी भाजपाने १९९३ मध्ये दिल्लीत सत्ता हस्तगत केली होती. त्यानंतर आता इतक्या वर्षांनंतर भाजपा ४७ जागा जिंकून पुन्हा सतेत आला आहे. दिल्लीत फेब्रुवारी रोजी ७० जागासाठी मतदान पार पडले होते विवारीधीपक्षांनी कितीही ओरड केली तरीही मतदात्यांनं भाजपाला असलेली साथ सोडली नाही आणि आपदापासून स्वतःला मुक्त केले. आम आदमी पार्टीचे बहतेक साध दिग्गज नेते पराभूत झाले आहेत. त्यात अरविंद केजरीवाल यांचाही समावेश आहे. दिल्लीत सलग दहा वर्ष सत्ता भोगल्यानंतरही आम आदमी पक्षाला यंदा पराभवाचा फटका बसला आहे. त्याची कारणे अनेक आहेत पण त्यापैकी प्रमुख आहे ते म्हणजे अरविंद केजरीवाल यांच्यासह आम आदमी पार्टीवर भ्रष्टाचाराचे अनेक आरोप झाले. त्यासाठी केजरीवाल तुरंगात जाऊनही आले. ते आरोप जनतेच्या मनातून धुऊन कधीच निघाले नाहीत. केजरीवाल यांचं प्रतिमा भ्रष्टाचारविरोधी नेता अशी होती. पण त्याच पक्षाचे विशेषत: मनीष सिसोदिया आणि अरविंद केजरीवाल यांचं प्रतिमा सर्वांधिक भ्रष्ट नेते अशी झाली. त्याचा फटका आम आदमी पक्षाला बसला आहे. यमुना नदीची स्वच्छता, पौरसच्च दर्जाचे रस्ते अशी आश्वासने केजरीवाल यांनी दिली होती. ते त्यांना पाळता आली नाहीत हेही कारण त्यांच्या निवडणुकीतील असरातील असरे आहेत.

अपयशामागांच आहे.
आम आदमी पार्टीचे नेते केजरीवाल यांना गतवर्षी झालेले अटक आणि नंतर त्यांनी दिलेल्या राजीनाम्यामुळे पक्षाचे नेतृत्व अस्थिर झाले. याचाही फटका पक्षाला निवडणुकीत बसला आहे. भाजपा आणि आप पक्षात फक्त तीन टक्क्यांचे फरक आहे. पण या पराभवाला कारण मध्यमवर्गीयांना कांग्रेसला दिलेला दणका आहे असे मत काही विश्लेषकांना मांडले आहे. आम आदमी पार्टीने मध्यमवर्गीयांना गमावले आहे, तर भाजपाने तो मतदार आपल्याकडे पुन्हा कमावले आहे असे काही विश्लेषकांचे मत आहे. कारण इतकी वर्षे केजरीवाल यांनी लोकांसाठी फ्री वॉटर, मोहळा विलनीवर अशी तरतूद केली होती. पण यंदा ती लोकांना भावू शकल्ला नाही. आपने शीश महल आणि मद्य घोटाळा या दोन प्रकरणांमुळे ही मतदारांना गमावले आहे. केंद्रीय अर्थसंकल्पामुळे मध्यमवर्गीय मतदार पुन्हा भाजपाकडे वळले असे सांगितले जाते. या वर्गांकडे भाजपाने दुर्लक्ष केले होते. पण आता पुन्हा भाजपाला त्याचे महत्त्व कळले आहे त्यामुळे या वर्गांशिवाय आपला तरणोपाय नाही हे भाजपाल कळले आहे. केंद्रीय अर्थसंकल्पात १२ लाखांपर्यंतचे उत्पन्न असलेल्यांना करमुक्त केल्याचा जोरदार फायदा भाजपाल झाल्याचे बोलले जात आहे. त्यात केजरीवाल यांनी दिलीतील बस प्रवासात महिलांना दिलेल्या सवलती आणि इतर अनेक लाभांचे परिणाम फारच फिके ठरले.

अण्णा हजरे यांनी केजरीवाल यांच्या पराभवाबदल १
केले आहे. ते म्हणाते की, उमेदवारांमध्ये आचरण विशुद्ध असणे आणि जीवन निष्कलंक असणे हे गुण मतदारावातात. या आघाडीवर बहुतेक उमेदवारांचे जीवन तपासता तसे ते नाही असे लक्षात येते. मतदारांना विचारायला हवा, तसा तो केजरीवाल यांनी कधीचाच गमाहोता. त्याचा फटका त्यांना यंदा बसला. दारू आणि स्थायात त्यांचे मुद्दे वाहन गेले. दारूचे टुकान काढून त्यपरमीट द्यायचे हे विचार त्यांच्या मनात शिरले तेव्हाच तपतन निश्चित होते. आता भाजपाचे सरकार येणार हे निझाल्यावर आता भाजपाचे मुख्यमंत्री कोण होणार याची सुरु झाली आहे. त्यात दुष्यंत कुमार आणि परवेश व आघाडीवर आहेत. पण आपचा पराभव का झाला विश्लेषण केले असता ही एक बाब प्रकरणी समोर येणे म्हणजे जनतेला आपल्या पायाखालचे साधन समजपांचा आपची प्रवृत्ती त्यांना नडली आहे. शीश महल या केजरीवांच्या निवासस्थानासाठी ४५ कोटी रुपये खर्च करण्यात काहीही गरज नसताना त्यांनी केलेली खेळी अंगाशी ३ आहे. दिल्लीचे बहुंसंख्य लोक झुगीझोड्यांमध्ये राहत असेही केजरीवाल यांनी आपल्या सरकारी निवासस्थानासाठी इमोठा खर्च करण्याची केलेली खेळी त्यांच्या अंगलत ३

